

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет журналістики

Кафедра радіомовлення і телебачення

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДЛЯ ЛЕКЦІЙНИХ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З КУРСУ «МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ»
для студентів факультету журналістики

Львів – 2018

Рекомендовано до друку
кафедрою радіомовлення
і телебачення
Протокол №1 від 31.08.2017р.

Уклала **Оксана Михайлівна Білоус**

Відповідальний за випуск **В.В.Лизанчук**

Редактор **Н.Є. Михайличенко**

Комп'ютерне верстання **І.О. Пикус**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДЛЯ ЛЕКЦІЙНИХ,
ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З КУРСУ «МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ»
для студентів-магістрів факультету журналістики
першого року навчання**

Підписано до друку 31/08/2017. Формат 60×84/16

Тираж 100 прим. Замовл.4.

Малий видавничий центр факультету журналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка
79044, Львів, вул. Генерала Чупринки, 49.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ „МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ”

МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс «Міжкультурна комунікація» передбачає розвиток загальної, комунікативної та професійної компетенції студентів.

Основна мета дисципліни «Міжкультурна комунікація» спрямована на формування і систематизацію знань, що дозволяють розширити уявлення студентів про сутність явищ міжкультурної комунікації. Сприяти виробленню навичок теоретичного осмислення соціокультурної та міжкультурної взаємодії, здатності до аналізу та узагальнення інформації. Виховання у студентів усвідомлення особливостей рідної культури та неповторності інших культур, формування особистості, здатної ефективно спілкуватися з представниками інших культур, успішно долати бар'єри і конфлікти спілкування.

Завдання:

- Здійснювати порівняльний аналіз (з метою виявлення універсального, регіонального, міжкультурного і національного характеру комунікативної взаємодії);
- сприяти набуттю у студентів умінь виконувати функції посередників у сфері міжкультурної комунікації;
- розвинути вміння міжкультурного спілкування в різних сферах людської діяльності: загальнокультурній, професійній, побутовій, медійній;
- вивчити проблеми міжкультурної комунікації;
- сформувати вміння організовувати інформаційно-пошукову діяльність, спрямовану на вдосконалення професійних умінь у медійній галузі;

Пропоновані в програмі проблеми мають обов'язковий характер стосовно змісту лекційного курсу (загальнотеоретичні проблеми), рекомендаційний

характер стосовно проблематики практичних занять (теми доповідей, рефератів і обговорень визначаються ступенем розробленості проблеми в науковій літературі).

Предмет навчального модуля

Предметом навчального модуля «Міжкультурна комунікація» є :

принципи культурного релятивізму; основні етапи розвитку міжкультурної комунікації; видатні вчені, які зробили внесок у розвиток міжкультурної комунікації; концептуальні та мовні картини світу; етичні та моральні норми поведінки в іншокультурному середовищі; культурно-історичні реалії різних культур; типи стереотипів і шляхи їх подолання; норми етикету різних країн; особливості невербальної комунікації в різних культурних спільнотах; типи та причини конфліктів.

Вимоги до знань і вмінь

Після вивчення дисципліни «Міжкультурна комунікація» студент повинен кваліфіковано володіти культурою мислення, бути здатним до узагальнення, аналізу, сприйняття інформації, постановки мети і вибору шляхів її досягнення. Вміти демонструвати знання основних положень і концепцій в галузі теорії комунікації, теорії міжкультурної комунікації, уявлення про історію, сучасний стан та перспективи розвитку міжкультурної комунікації.

Студент повинен знати:

- основні етапи розвитку міжкультурної комунікації;
- концептуальну і мовну картину світу;
- етичні і моральні норми поведінки, які прийняті в іншокультурному соціумі;
- моделі соціальних ситуацій, типові сценарії взаємодії;
- типи стереотипів, їх вплив на міжкультурну комунікацію та шляхи подолання впливу стереотипів;

- принципи культурного релятивізму та етичні норми, які передбачають поглиблене розуміння етноцентризму і повагу до своєрідності та ціннісних орієнтацій інших культур;
- методи подачі інформації в різних культурних соціумах;
- типи конфліктів;
- комунікативні стилі, що існують у різних лінгвокультурних спільнотах.

Студент повинен вміти:

- висловити принципи ведення міжкультурного діалогу;
- застосовувати знання у сфері теорії комунікації;
- застосувати теорію основ міжкультурної комунікації для підготовки медійних матеріалів;
- демонструвати знання основних положень і концепцій у галузі теорії міжкультурної комунікації;
- здійснювати порівняльний аналіз культур, визначати значущість відмінностей у процесі комунікації їх представників;
- аналізувати процеси і тенденції сучасного соціокультурного середовища;
- володіти навиками аналізу основних проблем міжкультурної комунікації;
- володіти навичками подолання проблем у процесі міжкультурної комунікації, що забезпечує адекватність соціальних і професійних контактів;
- володіти навичками забезпечення ефективної міжкультурної комунікації, в тому числі під час підготовки медіаконтенту;
- бути толерантними до особливостей інших культур.

Purposes and objectives of Intercultural communication

The course "Intercultural Communication" involves the development of general, communicative and professional competence of students.

The main goal of the discipline "Intercultural Communication" is aimed at formation and systematization of knowledge, allowing to broaden students' perceptions about the essence of the phenomena of intercultural communication. To promote skills development about theoretical understanding of socio-cultural and intercultural interaction, ability to analyze and summarize information. Educating students to understand the peculiarities of their native culture and the uniqueness of other cultures, to form personality who will be able to communicate effectively with representatives of other cultures, successfully overcome barriers and conflicts of communication.

Main Tasks:

- to carry out a comparative analysis (to identify universal, regional, national and cross-cultural nature of communicative interaction);
- to promote acquisition of students skills to serve as mediators in intercultural communication;
- to develop the skills of intercultural communication in various spheres of human activity: general, cultural, professional, media;
- to study the problems of intercultural communication;
- to form the ability to organize information retrieval activities, aimed at improving professional skills in the media industry.

The subjects of the training module

The subjects of the training module "Intercultural Communication" are: the principles of cultural relativism; the main stages of the development of intercultural communication; prominent scholars who have contributed to the development of intercultural communication; conceptual and linguistic pictures

of the world; ethical and moral norms of behavior in other cultural environment; cultural and historical realities of different cultures; types of stereotypes and ways to overcome them; etiquette standards of different countries; features of non-verbal communication in various cultural communities; types and causes of conflicts.

The student should know:

- the main stages of the development of intercultural communication;
- a conceptual and linguistic picture of the world;
- ethical and moral norms of behavior, which are adopted in a other cultural society;
- models of social situations, typical scenarios of interaction;
- types of stereotypes, their influence on intercultural communication and ways to overcome the influence of stereotypes;
- the principles of cultural relativism and ethical norms, which provide an deeper understanding of ethnocentrism and respect for the originality and value orientations of other cultures;
- methods of covering media information in various cultural societies;
- types of conflicts;
- communicative styles that exist in different linguocultural communities.

The student should be able to:

- to express the principles of conducting intercultural dialogue;
- apply knowledge in the field of communication theory;
- apply the basis of theory of intercultural communication for the preparation of media materials;
- demonstrate knowledge of the basic concepts in the field of the theory of intercultural communication;
- carry out a comparative analysis of cultures, determine the significance of differences in the communication process of their representatives;

- analyze the processes and trends of the modern socio-cultural environment;
- analyze the main problems of intercultural communication;
- overcome the problems in the process of intercultural communication, which ensures the adequacy of social and professional contacts;
- ensure effective intercultural communication, including in the preparation of media content;
- be tolerant to the features of other cultures.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Принципи міжкультурної комунікації та основні парадигми вивчення культури і комунікації

Тема 1. Сутність дисципліни «Міжкультурна комунікація». Її об'єкт, предмет, завдання.

Одним із найважливіших складників життя людини є комунікація. У широкому сенсі це поняття охоплює значно більше, ніж просто обмін інформацією між людьми. До неї належать канали засобів передачі та одержання інформації, де задіяні машини, прилади, штучний інтелект, комп'ютерні мережі і програми, культурні знаки, космічні реалії тощо.

Попри постійні зміни в суспільстві та природі, незмінною залишається сутність людського спілкування: це обмін думками, інформацією і досягненнями порозуміння, гармонії стосунків в усіх сферах і на всіх рівнях буття людини. Однак форми, засоби і методи людської комунікації постійно змінюються.

Зі зростанням глобалізаційних змін, поширенням міжнародних контактів, інтернаціоналізацією суспільства загалом змінився і характер спілкування. Налагодження ділових і дружніх контактів із представниками інших держав передбачає володіння іноземними мовами. Однак цього мало, оскільки серйозною перешкодою у спілкуванні з іноземцями є незнання їхніх етнічних і культурних особливостей.

Тема 2. Стили та основні категорії міжкультурної комунікації

Успішність міжкультурного спілкування залежить не лише від знання мов і національних особливостей. Мова є тільки необхідною передумовою комунікації, важливу роль у якій відіграє відчуття стилю, загального настрою спілкування, що притаманні певній культурі. Ще більше, це стосується відчуття стилю комунікації. Знання особливостей і навіть стилів комунікації, притаманних різним національним спільнотам, потрібні передусім фахівцям із соціальних комунікацій, журналістам, спеціалістам з реклами, піару, бізнесменам, перекладачам, працівникам туристичної галузі та ін. Маючи уявлення про те, що представники різних національних культур по-різному сприймають завдання комунікації, неоднаково зчитують/декодуєть повідомлення при спілкуванні, можна запобігти багатьом ситуативним непорозумінням на ґрунті міжнаціональних відмінностей.

Тема 3. Поняття національного характеру . Особливості менталітету

Міжкультурна комунікація є інтегрованою науковою галуззю, яка передбачає залучення для її потреб категорій, що сформувались в інших суміжних науках: етнос, народ, нація, ментальність, національний стереотип, прототип, архетип, символ, культурний код, національна картина світу. На відміну від інших наук через ці категорії міжкультурна комунікація виявляє і досліджує специфіку вербального і невербального спілкування представників різних національних та лінгвокультурних спільнот. Основними ознаками нації як людської спільноти вважають територію, мову, культуру, історію. Проте нині, в часи швидких змін, масових міграцій, етнічного змішування, кожна з цих класичних ознак нації вже не обов'язкова і може бути спростована.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Взаємозв'язок і взаємовплив мови і культури

Тема 4. Етнічна картина світу і міжкультурна комунікація.

Аспекти міжкультурної комунікації

Залежно від безпосереднього предмета вивчення виокремлюють певні аспекти міжкультурної комунікації, основними серед яких є культурологічний, лінгвістичний, етичний, соціально-комунікативний, психологічний, професійно-прикладний. Культурологічний аспект є ключовим у міжкультурній комунікації. Культура охоплює весь спектр людських надбань в історичному розвитку цивілізації – від фольклорно-міфологічних уявлень і національних звичаїв до витворів мистецтва і взагалі особливостей життя різних народів. Лінгвістичний аспект передбачає вивчення мовних відмінностей, які можуть впливати на комунікацію між носіями різних мов. Етичний аспект спрямований на розуміння відмінностей етичних норм, які притаманні різним країнам і націям. До соціально-комунікативного аспекту належать прийняті суспільством моделі, норми і правила спілкування, налагодження і підтримання контактів загалом. Психологічний аспект передбачає вивчення психологічної реакції людей в умовах спілкування з представниками інших держав та етносів.

Тема 5. Україна в системі світових культур

Відновлення незалежності України суттєво вплинуло на суспільні та геополітичні реалії не тільки в цьому європейському регіоні, а й в усьому світі: посилився інтерес країн світової співдружності до її економіки, історії, національно-політичного і національно-культурного відродження, міжнародних зв'язків. Це стало можливим тому, що в середовищі українського народу за багато століть сконцентрувався величезний потенціал цілісної духовної культури на противагу постійним зазіханням та колонізації українських етнічних земель з боку чужоземних держав. Збереглося немало цінностей і традицій української національної культури, які нині мобілізують культурний самозахист українського суспільства, готують нову інтелектуальну еліту нації.

Разом з тим жодна національна культура не може існувати як замкнена, самодостатня – без творчого спілкування з іншими культурами. Здобутки української культури стають надбанням усього світу, оцінюються як національний внесок у міжнародний культурний процес.

Тема 6. Поняття про стереотип, етнічний стереотип. Причини формування стереотипів

Термін «стереотип» у сучасному розумінні вперше використав американський журналіст Волтер Ліпман у своїй книзі «Суспільна думка» на позначення усталеного спрощеного образу об'єкта в свідомості людини. На основі опитувань з представниками різних соціальних і національних груп він виявив, наскільки різними можуть бути погляди людей на однакові речі, і сформулював гіпотезу про наявність упередженості, яка виникає в свідомості через усталені образи-«картинки», тобто соціальні стереотипи. Довіряти стереотипам украй небезпечно. Стереотипи мають пізнавальну і мотиваційну функції. З пізнавального погляду стереотип подає інформацію в легкій і зручній формі. Проте ця інформація вельми далека від реальності і здатна дезорієнтувати людину. З мотиваційного погляду, стереотипи ще ненадійніші. Людина, що засновує свої рішення на масових уявленнях, а не на фактах, серйозно ризикує. Розглядаючи роль ЗМІ у формуванні суспільної думки, Ліпман стверджував, що вона з допомогою інформації може створювати хибну картину світу, яка не відповідає дійсності, а розрахована на емоційну реакцію аудиторії. Цим він символізував величезні маніпулятивні можливості ЗМІ, які нині потужно використовують російські пропагандисти для маніпуляції свідомістю не лише громадян Росії, України, а й Європи та світу. ЗМІ грають вирішальну роль у розповсюдженні і посиленні ксенофобії (тоді як потенціал ЗМІ міг би бути з успіхом використаний в зворотному процесі – в подоланні негативних етнокультурних стереотипів і вихованні в громадян настанов толерантності).

Тема 7. Основні методи і методологічні принципи дослідження психології міжкультурних відмінностей

У міжкультурній комунікації, як і в інших науках, для отримання фактів, їх опрацювання і пояснення використовується певна сукупність методів (прийомів) дослідження. Всі методи, що застосовуються у дослідженні, можна поділити на чотири групи: 1) організаційні методи; 2) емпіричні способи добування наукових даних; 3) способи опрацювання даних; 4) інтерпретаційні методи. Логіка етнопсихологічного дослідження – сукупність стійких уявлень про взаємозалежні етапи, форми, рівні, методи, процедури і стратегії вивчення національно-психологічних особливостей людей. Крім того, в рамках стандартного етнопсихологічного дослідження часто використовуються професійно розроблені методика вивчення етнічних стереотипів та настанов, досить добре представлені в українській та зарубіжній психологічній літературі. На Заході широко поширені також методика вивчення поведінки і безпосередніх реакцій людей щодо ставлення до представників чужих етнічних груп, які застосовуються в умовах здійснення природного експерименту.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Проблема порозуміння в міжкультурній комунікації

Тема 8. Вербальне та невербальне вираження у різних культурних спільнотах. Особливості сприймання простору та часу. Проксеміка

У міжнаціональних та міжкультурних контактах, де «мова тіла» почасти може бути набагато зрозумілішою, ніж іноземна мова співрозмовника, важливу роль відіграють засоби невербальної комунікації – «безмовна мова», за визначенням Е.Холла.

Характерна особливість невербаліки полягає у тому, що в більшості випадків вона виражає несвідоме (підсвідоме) людини. На відміну від звичайної мови, яка дана людині, щоб приховувати свої думки, невербаліка

здатна викрити глибоко приховане. Здебільшого люди спроможні контролювати своє мовлення, а от стежити за власними жестами, мімікою, зміною кольору обличчя, спітнінням рук при сильному хвилюванні та іншими природними психофізіологічними процесами людини набагато важче. Кожен народ має власну культуру невербального спілкування, тому одні рухи містять позитивне для нього смислове навантаження, а інші – негативне, або категорично заборонені. Характеризуючи невербаліку, слід брати до уваги особливості національного темпераменту загалом. Значна кількість жестів, звуків та актів поведінки в цілому інтерпретується носіями різних культур неоднаково.

Тема 9. Наслідки міжкультурних контактів. Типи взаємодій культур (геноцид, асиміляція, сегрегація, інтеграція тощо)

Дослідники розглядають безліч змінних, від яких залежить сприятливість взаємодії представників різних культур і етносів: територія, яка може бути загальною або «своєю» лише для однієї з груп; тривалість взаємодії (постійна, довготривала, короткочасна); мета (спільна діяльність, спільне проживання, навчання, дозвілля); тип залучення до життя суспільства (від участі до спостереження); частота і глибина контактів; відносна рівність статусу і прав; чисельне співвідношення (більшість – меншість); явні розпізнавальні ознаки (мова, релігія, раса).

Але і за найсприятливіших умов контакту, наприклад при постійній взаємодії, спільній діяльності, частих і глибоких контактах, відсутності явних розпізнавальних ознак, у переселенця або візитера можуть виникнути складнощі і напруженість у спілкуванні з представниками країни, в якій вони перебувають.

Тема 10. Концепція «культурного шоку» та «культурна дистанція»

Термін «культурний шок» був введений американським антропологом К. Обергом, який справся на ідею, що входження в нову культуру

супроводжується неприємними почуттями – втрати друзів і статусу, відторгнення, подиву і дискомфорту при усвідомленні відмінностей між культурами, а також плутаниною в ціннісних орієнтаціях, соціальної та особистісної ідентичності. Найчастіше культурний шок має негативні наслідки, але слід звернути увагу і на його позитивний бік хоча б для тих індивідів, у кого початковий дискомфорт веде до прийняття нових цінностей і моделей поведінки і, в кінцевому результаті, важливий для саморозвитку і особистісного зростання. Зважаючи на це, канадський психолог Дж.Беррі навіть запропонував замість терміна «культурний шок» використовувати поняття «стрес акультурації» слово шок асоціюється тільки з негативним досвідом, а в результаті міжкультурного контакту можливий і позитивний досвід – оцінка проблем і їх подолання. Ступінь вираженості культурного шоку і тривалість міжкультурної адаптації визначаються дуже багатьма чинниками, які можна поділити на індивідуальні та групові.

Тема 11. Зіткнення культур, конфлікт, причини та виникнення

Зіткнення культур можна розуміти як особливий різновид культурного контакту, під час якого відбувається конфронтація індивідів і груп, які відзначаються суттєво відмінними культурними рисами, що в сукупності становлять їх специфічні культурні ідентичності. Зіткнення культур може протікати по-різному в різних сферах суспільного життя. Загалом можна ствердити, що воно міститься у ситуаціях між зустріччю, зрозумінням, порозумінням і толерантністю, з одного боку, та конфліктом, нерозумінням, відсутністю порозуміння й упередженнями – з іншого. Отже, зіткнення культур має як конфліктогенний, так інтолерантнісний аспект. Чинниками, які зазвичай стають безпосередніми причинами протистояння між культурними групами, є нерівний доступ до колективних благ економічного або політичного характеру (напр., можливість впливати на політичні рішення на даній території, громадянські права і свободи, право

вживати власну мову, сповідувати власну віру й релігійні символи), а не тільки сама відмінність культурних ідентичностей.

Тема 12. Міжкультурні особливості подачі інформації у ЗМК

Представлення однакової за змістом події у ЗМК різних країн відрізнятиметься одне від одного. Відповідно до ментальних стереотипів східних народів повідомленню про факт має передувати підготовча преамбула, яка створює своєрідний настрій сприйняття події та забезпечує її адекватну оцінку. Характер медіакомунікації в американсько-європейських стандартах прямий, що передбачає безпосереднє і максимально чітке висвітлення події без додаткових нашарувань, що можуть заважати сприйняттю інформації.

У представленні медійної інформації розрізняють **лінійну і нелінійну моделі інформування**. Прикладом *лінійної моделі* є американська, в якій спостерігається інформаційне навантаження на початку і в кінці повідомлення, послідовний і логічний виклад подій із практичним підтвердженням фактів. У ній переважає розповідь про щось одне, оскільки нанизування додаткових тем викликає у споживача інформації нервову напруженість. Натомість *нелінійні моделі комунікації* характерні, зокрема, для арабської культури, представникам західних культур здаються непослідовними. Араби переконані, що поділ матеріалу на частини, надмірне структурування послідовності подій, прямолінійне викладення фактів руйнують цілісність сприйняття самої ідеї інформації, зводять нанівець повноцінність емоційного впливу, чуттєвого ефекту, що, на їхню думку, є найважливішим.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. Толерантність у сучасному глобальному міжкультурному просторі

Тема 13. Міжкультурні конфлікти та шляхи їх подолання. Стратегії вирішення конфліктів

Існує безліч визначень поняття «конфлікт». Найчастіше під конфліктом розуміють будь-який вид протиборства чи розбіжності інтересів. У міжкультурній комунікації конфлікт розглядають не як зіткнення чи конкуренцію культур, а як порушення комунікації. У ситуації міжкультурної напруженості або конфлікту спостерігається надмірне акцентування відмінностей між протиборчими сторонами, що може приймати форму протиставлення власної етнічної групи іншій групі. Будь-який конфлікт можна врегулювати або значно послабити, якщо дотримуватися одного з наступних стилів поведінки:

- змагання – «рацію має той, хто сильніший» – агресивний, що не прагне до співпраці стиль. Коли одна зі сторін з великим завзяттям досягає своєї мети і прагне діяти в своїх інтересах незалежно від того, який вплив це справляє на інших. Підпорядкування однієї сторони іншою.
- Співпраця – «вирішімо це разом» – прагнення вирішити проблему, з'ясувати розбіжності, в конфлікті є стимул до конструктивних рішень. Підсумкове рішення влаштовує обидві сторони.
- Відхід від конфлікту – «дайте мені спокій» – один з учасників конфлікту сподівається, що він вирішиться сам собою. Конфліктна ситуація затягується, ніколи не досягає кульмінації.
- Поступливість – «тільки після вас» – одна зі сторін конфлікту ставить інтереси партнера вище своїх, щоб його залагодити. Передбачає поступливість, підпорядкування і податливість.
- Компроміс – «ідімо назустріч один одному» – обидві сторони конфлікту йдуть на взаємні поступки, шляхом переговорів, взаємовигідних варіантів.

Тема 14. Специфіка подачі міжетнічних конфліктів у ЗМК

Питання ролі засобів масової комунікації в умовах етнополітичних криз та конфліктів є досить актуальним і потребує глибокого осмислення, оскільки медіаресурси значною мірою можуть впливати на перебіг як самого конфлікту, так і на постконфліктне існування етнічних спільнот. Надзвичайно важливим у конфліктній ситуації є ґрунтовний аналіз висвітлюваної інформації і врахування наслідків, до яких ця інформація може призвести. Адже зміна сталих упереджень громадян може бути використана зі стабілізуючою метою, і саме ЗМІ тут виступають головним інструментом. Ще одним аспектом неоднозначності ролі мас-медіа у врегулюванні міжетнічних суперечок є той факт, що суспільні маси різних країн, областей, регіонів по-різному можуть сприймати подану засобами зв'язку інформацію. Спотворення інформації, переданої засобами зв'язку, і є основною закономірністю під час конфліктних взаємодій.

Тема 15. Толерантність як основний спосіб порозуміння культур

Велике розмаїття культур світу, збільшення кількості населення за умови обмежених природних і енергетичних ресурсів Землі, зростання бідності, моральне зубожіння, напруженість у стосунках – все це робить толерантність найбільш важливою умовою мирного співіснування. Поняття толерантності означає повагу, прийняття й правильне розуміння багатоманітності культур нашого світу, форм самовираження й прояву людської індивідуальності. Це те, що робить можливим досягнення миру й веде від ідеології насилля й війни до культури миру. Толерантність – це не поступ, не полегкість або потурання. Це, передусім, активне ставлення, сформоване на основі визнання універсальних прав і свобод людини. Ні за яких обставин толерантність не може бути виправданням посягання на основні цінності. Толерантність повинні виявляти окремі особи, групи й держави.

Тема 16. Етапи формування толерантного ставлення до чужої культури

Сутність людини розкривається в соціальній взаємодії, що дає можливість виявляти повагу до оточення, підтримувати відкриті, позитивні

стосунки з іншими, засвоювати комунікативні уміння культури контролю емоціями і почуттями, володіння практичними навичками регулювання конфлікту. Виокремлюють такі етапи формування толерантного ставлення до чужої культури:

– *толерантно-когнітивний етап* передбачає процес мислення і пізнання, розуміння інформації і сприйняття настанов, явищ та подій з урахуванням їхньої толерантної сутності;

– *толерантно-емоційний етап* спонукає до формування почуттів національної рівності, взаємної поваги культур, створення комфортного клімату внаслідок досягнення доброзичливих стосунків;

– *толерантно-мотиваційний етап* активізує толерантну мотивацію поведінки, утверджуючи багатоманітність та неповторність культур та народностей;

– *толерантно-поведінковий етап* реалізовується шляхом практичних навичок моральних настанов миролюбної поведінки в процесі взаємодії всіх суб'єктів комунікації.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	Денна форма					Заочна форма							
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі					
		л	п	ла б	інд	ср		о	л	п	лаб	інд	ср
	32	16			102								
Змістовий модуль 1. Принципи міжкультурної комунікації та основні парадигми вивчення культури і комунікації													
Тема 1. Сутність дисципліни «Міжкультурна комунікація». Її об'єкт, предмет, завдання.		2	-			5							
Тема 2. Стили та основні категорії міжкультурної комунікації		2	2			10							

Тема 3. Поняття національного характеру . Особливості менталітету комунікації		2	2			7						
Разом – зм. модуль 1		6	4			22						
Змістовий модуль 2. Взаємозв'язок і взаємовплив мови і культури												
Тема 4. Етнічна картина світу і міжкультурна комунікація. Аспекти МК		2	-			5						
Тема 5. Україна в системі світових культур		2	2			5						
Тема 6. Поняття про стереотип, етнічний стереотип. Причини формування стереотипів		2	2			10						
Тема 7. Основні методи і методологічні принципи дослідження психології міжкультурних відмінностей		2				5						
Разом – зм. модуль 2		8	4			25						
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Проблема розуміння в міжкультурній комунікації												
Тема 8 . Вербальне та невербальне вираження в різних культурних спільнотах. Особливості сприймання простору та часу. Проксеміка		2	2			10						
Тема 9. Наслідки міжкультурних контактів. Типи взаємодій культур		2				10						

(геноцид,асиміляція, сегрегація, інтеграція)												
Тема 10. Концепція «культурного шоку» та «культурна дистанція»		2				5						
Тема 11. Зіткнення культур, конфлікт, причини та виникнення		2				10						
Тема 12. Міжкультурні особливості подачі інформації у ЗМК		2	2			5						
Разом – зм. модуль 3		10	4			40						
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. Толерантність у сучасному глобальному міжкультурному просторі												
Тема 13. Міжкультурні конфлікти та шляхи їх подолання. Стратегії вирішення конфліктів		2				10						
Тема 14. Специфіка подачі міжетнічних конфліктів у ЗМК		2	2			5						
Тема 15. Толерантність як основний спосіб порозуміння культур		2				5						
Тема 16. Етапи формування толерантного ставлення до чужої культури		2	2			5						
Разом – зм. модуль 4		8	4			25						
Усього годин		32	16			102						

Теми лекцій

Тема 1. Сутність дисципліни «Міжкультурна комунікація». Її об'єкт, предмет, завдання

(2 години)

1. Поняття та сутність дисципліни «Міжкультурна комунікація» (МК).
2. Передумови виникнення міжкультурної комунікації.
3. Історія розвитку міжкультурної комунікації.
4. Основні поняття міжкультурної комунікації.
5. Значення міжкультурної комунікації в сучасних умовах.

Тема 2. Стилi та основні категорії міжкультурної комунікації

(2 години)

1. Зв'язок міжкультурної комунікації з іншими науками.
2. Основні комунікативні стилі.
3. Категорії міжкультурної комунікації (етнос, народ, нація).
4. Основні характеристики комунікації: контекстуальність (залежність від місця, часу, обставин), динамічність, символічний характер тощо.

Тема 3. Поняття національного характеру. Особливості менталітету

(2 години)

1. Типи ситуацій у сферах міжкультурної взаємодії.
2. Поняття національного характеру в міжкультурній комунікації.
3. Етноцентризм, культурний релятивізм.
4. Ціннісні орієнтації, уявлення та установки: звичаї, норми, ролі, соціальні групи і комунікація в різних культурах.
5. Форми менталітету.

Тема 4. Етнічна картина світу і міжкультурна комунікація. Аспекти МК

(2 години)

1. Картина світу в аспекті міжкультурної комунікації.
2. Сприйняття навколишнього світу, категорії часу і простору.
3. Аспекти МК: прикладний, культурологічний, лінгвістичний, етичний, соціальний, психологічний.
4. Реальна та культурна картини світу.

Тема 5. Україна в системі світових культур

(2 години)

1. Поняття й основні підходи до розуміння національної культури.
2. Національні культури Сходу і Заходу.
3. Український тип культури (характерні риси та особливості).
4. Національна ідея, національний характер і духовні цінності – запорука відродження і розвитку української культури.
5. Національні культури та процес глобалізації.

Тема 6. Поняття про стереотип, етнічний стереотип. Причини формування стереотипів

(2 години)

1. Діалог культур, культурна експансія.
2. Причини виникнення стереотипів. Роль стереотипів у сприйнятті іншої культури.
3. Упередження і стереотипи у міжкультурній комунікації.
4. Роль ЗМК у створенні та поширенні етнічних стереотипів.

Тема 7. Основні методи і методологічні принципи дослідження психології міжкультурних відмінностей
(2 години)

1. Міжкультурні відмінності та способи адаптації до них.
2. Методи дослідження психології міжкультурних відмінностей.
3. Теорія міжкультурної комунікації Е.Голла.
4. Теорія міжкультурної комунікації Г.Гофстеде та Р.Люїса.

Тема 8. Вербальне та невербальне вираження в різних культурних спільнотах. Особливості сприймання простору та часу. Проксеміка
(2 години)

1. Вербальна і невербальна комунікація, їх співвідношення.
2. Основні напрямки вивчення невербальної комунікації: сенсорика, проксеміка, хронеміка, кінесика, такесика.
3. Паравербальна комунікація.
4. Комунікативне мовчання.

Тема 9. Наслідки міжкультурних контактів. Типи взаємодій культур (геноцид, асиміляція, сегрегація, інтеграція тощо)
(2 години)

1. Освоєння чужої культури.
2. Поняття і види акультурації.
3. Культурні бар'єри.
4. Типи взаємодій культур.
5. Туризм, війна і окупація як способи освоєння чужої культури.

Тема 10. Концепція «культурного шоку» та «культурна дистанція»

(2 години)

1. Культурний шок: причини, етапи розвитку, способи подолання.
2. Міжкультурна адаптація.
3. Соціально-культурна дистанція як чинник міжетнічних відносин.
4. Конфлікт культур.
5. Елементи культур.

Тема 11. Зіткнення культур, конфлікт, причини та виникнення

(2 години)

1. Чинники протистояння між різними культурними групами.
2. Загальні категорії конфлікту (афективні конфлікти; конфлікт інтересів; конфлікт цінностей; когнітивні конфлікти; конфлікти цілей).
3. Стратегії і тактики в конфліктних ситуаціях.
4. Розвиток міжетнічної компетентності і гнучкості.

Тема 12. Міжкультурні особливості подачі інформації у ЗМК

(2 години)

1. Комунікативні стилі.
2. Особливості подачі інформації в медіях різних країн світу.
3. Моделі інформування.
4. Роль культурних норм у підготовці матеріалів для ЗМК

Тема 13. Міжкультурні конфлікти та шляхи їх подолання. Стратегії вирішення конфліктів

(2 години)

1. Характеристики міжкультурного конфлікту.
2. Стилi поведінки в конфліктних ситуаціях.
3. Конфлікти, керування конфліктами.
4. Методика перемовин у конфліктних ситуаціях.

Тема 14. Специфіка подачі міжетнічних конфліктів у ЗМК
(2 години)

1. Роль медіа у врегулюванні міжетнічних суперечок.
2. Етичність комунікації.
3. Підходи до конфлікту.
4. Медіа як перспективний напрямок підвищення конфліктологічної культури суспільства.

Тема 15. Толерантність як основний спосіб порозуміння культур
(2 години)

1. Толерантність і нетерпимість у міжкультурній взаємодії.
2. Принципи саморефлексії, діалогу, суспільного обговорення як передумови формування толерантності.
3. Міжкультурна компетентність та її аспекти: культурний, мовний, комунікативний.
4. Толерантність як результат міжкультурної комунікації.

Тема 16. Етапи формування толерантного ставлення до чужої культури
(2 години)

1. Етапи формування толерантності до чужої культури.
2. Формування толерантного середовища засобами масової комунікації.
3. Параметри толерантної особистості та рівні толерантності (цивілізаційний, міжнародний, етнічний, соціальний, індивідуальний).
4. Індекс толерантності та міжкультурна компетентність.

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Символ моєї культури	2
2.	Порівняння різних комунікативних стилів на основі відеоматеріалів	2

3.	Аналіз різноманітних етнічних, лінгвокультурних та релігійних стереотипів на основі медіаконтенту	2
4	Виокремлення стереотипних уявлень про Україну	2
5.	Аналіз невербальної поведінки журналіста на основі медіаконтенту. Порівняння її з невербальною поведінкою українського журналіста	2
6.	Комунікативне мовчання	2
7.	Конфлікт у процесах міжкультурної комунікації	2
8.	Контент-дослідження та аналіз на виявлення у ЗМК матеріалів про етнічні групи (конфліктні), способи висвітлення матеріалу	2

Тема 1. Сутність дисципліни «Міжкультурна комунікація». Її об'єкт, предмет, завдання

Питання для дискусії на практичному занятті

Поняття і передумови виникнення міжкультурної комунікації; історія розвитку міжкультурної комунікації; основні поняття міжкультурної комунікації; динаміка культури; джерела та механізми зміни культур; культурна дифузія та її сучасні контексти; чому зростає популярність міжкультурних досліджень?

Список рекомендованої літератури:

1. Бацевич Ф.С. Українсько-російський словник термінів міжкультурної комунікації / Ф.С. Бацевич, Г.Ю.Богданович. – Саки: Фелікс, 2011. – 284 с.
2. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. / В.М.Манакін. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – 288 с.
3. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації / Г.Г.Почепцов. – К.: ВЦ «Київський університет», 1999. – 308 с.

Тема 2. Стили та основні категорії міжкультурної комунікації

Питання для дискусії на практичному занятті

Міжкультурна комунікація та інтердисциплінарність; роль комунікації в концепції культур; особливості міжособистісної комунікації в контексті міжкультурного спілкування; ефективність комунікації та чинники, які на неї впливають.

Список рекомендованої літератури:

1. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. / В.М.Манакін. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С.15-18.
2. Куликова Л.В. Коммуникативный стиль в межкультурной парадигме / Л.В. Куликова; Краснояр. гос. пед. ун-т им. В.П. Астафьева. – Монография. – Красноярск, 2006. – 392 с.
3. Рапай К. Культурный код: Как мы живем, что покупаем и почему (The Culture Code: An Ingenious Way to Understand Why People Around the World Live and Buy as They Do, Clotaire Rapaille). – Пер с англ. – М: Альпина Бизнес Букс, 2008. – 167 с.

Тема 3. Поняття національного характеру . Особливості менталітету

Питання для дискусії на практичному занятті

Особистість у міжкультурній комунікації; культурна ідентичність; культурні коди; образ національного героя; національно-культурні символи; ціннісна картина світу; мінливість ціннісних концептів.

Список рекомендованої літератури:

1. Гачев Г. Ментальности народов мира / Г. Гачев ; ред. Л.А. Аннинский. – М.: Алгоритм, Эксмо, 2008. – 544 с.
2. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. / В.М.Манакін. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – 288 с.
3. Сорокина Н.В. Национальные стереотипы в межкультурной коммуникации: Монография. – М.: ИЦ РИОР: НИЦ ИНФРА-М, 2016. – 268 с.
4. Юнг К.-Г. Человек и его символы / К.-Г.Юнг; [под. общ.ред.С.Н.Сиренко]. – М.: Серебряные нити, 1998. – 368 с.

Тема 4. Етнічна картина світу і міжкультурна комунікація. Аспекти МК

Питання для дискусії на практичному занятті

Картина світу як віддзеркалення свідомості; чинники відмінностей між мовними і концептуальними картинами світу; часова і просторова картина світу; розподіл часу в різних культурах; сприйняття часу в різних культурах; простір у різних культурах.

Список рекомендованої літератури:

1. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. / В.М.Манакін. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – С.32-37.
- 2.Льюис Р.Д. Столкновение команд. Успешное управление международной командой / пер. с англ. Т. Чепкова. – Москва : Инфотропик Медиа, 2013. – 256 с.
3. Рапай К. Культурный код: Как мы живем, что покупаем и почему (The Culture Code: An Ingenious Way to Understand Why People Around the World Live and Buy as They Do, Clotaire Rapaille). – Пер с англ. – М: Альпина Бизнес Букс, 2008. – 167 с.

Тема 5. Україна в системі світових культур

Питання для дискусії на практичному занятті

Український тип культури; моделі національних культур; цінності української культури; геополітичні реалії; культурні засади державотворчої, економічної та політичної діяльності в Україні; проблеми відродження української культури.

Список рекомендованої літератури:

1. Богдан С.П. Мовний етикет українців: традиції і сучасність / С.П. Богдан. – К., 2001. – 302 с.
2. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу: монографія / І.О.Голубовська. – К.: Логос, 2004. – 284 с.
3. Жайворонок В.В. Знаки української культури: словник-довідник / В.В.Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.
4. Махній М. Етноеволюція: науково-пізнавальні нариси. – К. : Влох.ua. – 432 с.
5. Лазарчук О. Стереотипи і образи України крізь призму британського тижневика «The Economist» / Оксана Лазарчук // Сучасна медіакультура: контент, концепції, перспективи (українсько-польський досвід) / колективна монографія: [Й.Лось, С.Гавронський, Т.Лильо, М.Уліта та ін.]. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – С. 232-140.

Тема 6. Поняття про стереотип, етнічний стереотип. Причини формування стереотипів

Питання для дискусії на практичному занятті

Межі і можливості розуміння чужої культури; міжособистісна атракція в міжкультурній взаємодії; особливості сприйняття інших культур; стереотипи і упередження в міжкультурній комунікації; джерела стереотипних уявлень; система цінностей культури.

Список рекомендованої літератури:

1. Блавацький С. Стереотипізація образу українців в західних медіа / Сергій Блавацький // Сучасна медіакультура: контент, концепції, перспективи (українсько-польський досвід) / колективна монографія: [Й.Лось, С.Гавронський, Т.Лильо, М.Уліта та ін.]. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – С. 360-367.
2. Лазарчук О. Стереотипи і образи України крізь призму британського тижневика «The Economist» / Оксана Лазарчук // Сучасна медіакультура: контент, концепції, перспективи (українсько-польський досвід) / колективна монографія: [Й.Лось, С.Гавронський, Т.Лильо, М.Уліта та ін.]. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – С. 232-140.
3. Льюис Р.Д. Столкновение команд. Успешное управление международной командой / пер. с англ. Т. Чепкова. – Москва : Инфотропик Медиа, 2013. – 256 с.
4. Мацумото Д. Психология и культура. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 416 с.
5. Почебут Л.Г. Кросс-культурная и этническая психология: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2012. – 335 с.
6. Садохин А.П. Межкультурная коммуникация / А.П.Садохин – М., – 2004. – 271с.

Тема 7. Основні методи і методологічні принципи дослідження психології міжкультурних відмінностей

Питання для дискусії на практичному занятті

Категоризація культури; концепція «ментальних програм»; мовна особистість як об'єкт і суб'єкт міжкультурної комунікації; соціально-психологічні аспекти міжкультурної комунікації; теорії та аксіоми міжкультурної комунікації.

Список рекомендованої літератури:

1. Белая Е. Н. Теория и практика межкультурной коммуникации: учеб. пособие / Е. Н. Белая. – М.: «Форум», 2011.
2. Берри Дж., Пуртинга А.Х., Сигалл М.Х., Дасен П.Р. Кросс-культурная психология. Исследования и применение. / Дж.Берри, А.Х.Пуртинга, М.Х.Сигалл, П.Р.Дасен – Харьков: Гуманитарный Центр, 2007. – 560 с.
3. М'язова І. Ю. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація» / І. Ю. М'язова // Філософські проблеми гуманітарних наук. – 2006. – № 8 . – С. 108 – 113.

Тема 8. Вербальне та невербальне вираження в різних культурних спільнотах. Особливості сприймання простору та часу. Проксеміка

Питання для дискусії на практичному занятті

Основні види і функції невербаліки; мовчання як форма комунікації; міжкультурні відмінності невербальних кодів комунікації; мова тіла; паралінгвальні засоби комунікації; проксеміка; сенсорика; такесика; проксеміка.

Список рекомендованої літератури:

1. Горелов И.Н. Невербальные компоненты коммуникации / И.Н. Горелов. – М. : Наука, 1980. – 352 с.
2. Гласс Л. «Я читаю ваши мысли» / Лилиан Гласс. – М., 2010. – 352 с.
3. Десмонд М. Библия языка телодвижений / Моррис Десмонд. – М., 2009. – 672 с.
4. Наварро Дж., Карлинс М. Я вижу, о чём вы думаете / Дж.Наварро, М.Карлинс; пер. с англ. О.Г.Белошеев. – Минск «Попурри», 2009. – 336 с.
5. Hall Edward / The Silent Language / Edward, T., Hall. – Greenwich, Conn. : Fawcett Publications, 1959. – 322 p.

**Тема 9. Наслідки міжкультурних контактів. Типи взаємодій культур
(геноцид, асиміляція, сегрегація, інтеграція тощо)**

Питання для дискусії на практичному занятті

Поняття і специфічні риси культури; культура і комунікація; культура і поведінка; етноцентризм як феномен культури; основні елементи культури (норми, цінності); культура як мова; культурний шок в освоєнні «чужої» культури; ступені культурного шоку; етноцентризм як соціально-психологічне явище.

Список рекомендованої літератури:

1. Берри Дж., Пуртинга А.Х., Сигалл М.Х., Дасен П.Р. Кросс-культурная психология. Исследования и применение. / Дж.Берри, А.Х.Пуртинга, М.Х.Сигалл, П.Р.Дасен – Харьков: Гуманитарный Центр, 2007. – 560 с.
2. Донец П.Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации / П.Н. Донец. – Харьков: Штрих, 2001. – 384 с.
3. Льюис Р.Д. Столкновение команд. Успешное управление международной командой / пер. с англ. Т. Чепкова. – Москва : Инфотропик Медиа, 2013. – 256 с.
4. Тер-Минасова С.Г. Война и мир языков и культур: вопросы теории и практики / С.Г.Тер-Минасова. – М. : АСТ: Астрель: Хранитель, 2007. – 286 с.
5. Яцимірська М. Моделі міжкультурної персвазії в Інтернеті / Марія Яцимірська // Сучасна медіакультура: контент, концепції, перспективи (українсько-польський досвід) / колективна монографія: [Й.Лось, С.Гавронський, Т.Лильо, М.Уліта та ін.]. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – С. 280-294.

Тема 10. Концепція «культурного шоку» та «культурна дистанція»

Питання для дискусії на практичному занятті

Комунікативні табу та бар'єри; етнічні міграції; симптоми культурного шоку; діапазон та механізми розвитку культурного шоку; позиція ЗМК та громадська думка щодо інших етнічних і культурних груп.

Список рекомендованої літератури:

1. Донец П.Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации / П.Н. Донец. – Харьков: Штрих, 2001. – 384 с.
2. Льюис Р.Д. Столкновение команд. Успешное управление международной командой / пер. с англ. Т. Чепкова. – Москва : Инфотропик Медиа, 2013. – 256 с.
3. Садохин, А.П. Межкультурная коммуникация: учебное пособие / А.П. Садохин. – М.: Альфа-М, ИНФРА-М, 2013. – 198 с.
4. Тер-Минасова С.Г. Война и мир языков и культур: вопросы теории и практики / С.Г.Тер-Минасова. – М. : АСТ: Астрель: Хранитель, 2007. – 286 с.

Тема 11. Зіткнення культур, конфлікт, причини та виникнення.

Питання для дискусії на практичному занятті

Масова культура як міжкультурна комунікація; опозиція «свій-чужий»; типи конфліктів; стратегія поведінки для подолання конфліктів; мультикультуралізм и міжкультурна компетентність; культурні відмінності; чинники, що впливають на міжкультурний конфлікт.

Список рекомендованої літератури:

1. Леонтьев А.А. Психология общения / А.Леонтьев. – М.,1997. – 365 с.
2. Льюис Р.Д. Столкновение команд. Успешное управление международной командой / пер. с англ. Т. Чепкова. – Москва : Инфотропик Медиа, 2013. – 256 с.
3. Мальцева К.С. Міжкультурні непорозуміння і проблема міжкультурного перекладу: Автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.04 / Ін-т філос. ім. Г.С.Сковороди НАН України. – К., 2002. – 20 с.
4. Садохин, А.П. Межкультурная коммуникация: учебное пособие / А.П. Садохин. – М.: Альфа-М, ИНФРА-М, 2013.

Тема 12. Міжкультурні особливості подачі інформації у ЗМК

Питання для дискусії на практичному занятті

Моделі інформування в міжкультурній комунікації; журналістська етика: міжкультурний аспект; золоте та платинове правила моралі; інформаційні потоки різних культур.

Список рекомендованої літератури:

1. Браун Д. Р., Файєрстоун Ч. М., Міцкевич Е. Висвітлення конфліктів та становища етнічних меншин // Д.Р. Браун, Ч.М. Файєрстоун, Е. Міцкевич // Телерадіоновини та меншини. – К.: Всеуито, 1996. – 205 с.
2. Слухай Н.В. Міфологічні джерела прагматикону текстів масмедіа / Н.В.Слухай. – Сімферополь, 2004.
3. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації / Г.Г.Почепцов. – К.: ВЦ «Київський університет», 1999. – 308 с.
4. Хоменко Т. ЗМІ в контексті міжкультурного діалогу доби глобалізації / Тетяна Хоменко // Вісник Львівського Університету. – Серія Журналістика. – 2007. – Вип. 30. – С.62-67.

Тема 13. Міжкультурні конфлікти та шляхи їх подолання. Стратегії вирішення конфліктів

Питання для дискусії на практичному занятті

Розбіжності інтересів; конкуренція культур; стилі поведінки в міжкультурних конфліктах; технологія розв'язання конфліктів; аналіз й оцінка конфліктної ситуації; метод «принципових переговорів»; стратегія «компромісу».

Список рекомендованої літератури:

1. Браун Д. Р., Файерстоун Ч. М., Міцкевич Е. Висвітлення конфліктів та становища етнічних меншин // Д.Р. Браун, Ч.М. Файерстоун, Е. Міцкевич // Телерадіоновини та меншини. – К.: Всеуито, 1996. – 205 с.
2. Данилюк І. В. “Мовні конфлікти” та конструювання етнічної і національної ідентичності / І.В. Данилюк // Соціальна психологія. – Київ, 2005. – № 3 (11). – С. 43-51.
3. Донец П.Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации / П.Н. Донец. – Харьков: Штрих, 2001. – 384 с.
4. Козловська Г.В. Актуальність проблем міжкультурної комунікації в сучасних умовах / Г.В.Козловська // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2011. – Вип.7. – С.42-51.
5. Козуб Л.С. Роль засобів масової інформації у міжкультурній комунікації // Науковий часопис Національного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія №9. – К., 2006. – Випуск 1. – С. 135-140.

Тема 14. Специфіка подачі міжетнічних конфліктів у ЗМК

Питання для дискусії на практичному занятті

Теорія комунікації; висвітлення теми меншин у телевізійних програмах: моделі і варіанти; висвітлення конфліктів та становища етнічних груп; мова передач та її розуміння.

Список рекомендованої літератури:

1. Браун Д. Р., Файерстоун Ч. М., Міцкевич Е. Висвітлення конфліктів та становища етнічних меншин // Д.Р. Браун, Ч.М. Файерстоун, Е. Міцкевич Телерадіоновини та меншини. – К.: Всеуито, 1996. – 205 с.
2. Козуб Л.С. Роль засобів масової інформації у міжкультурній комунікації // Науковий часопис Національного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія №9. – К., 2006. – Випуск 1. – С. 135-140.
3. Козловська Г.В. Актуальність проблем міжкультурної комунікації в сучасних умовах / Г.В.Козловська // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2011. – Вип.7. – С.42-51.
4. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації / Г.Г.Почепцов. – К.: ВЦ «Київський університет», 1999. – 308 с.
5. Слухай Н.В. Міфологічні джерела прагматикону текстів мас-медіа / Н.В.Слухай. – Сімферополь, 2004. – С.78-91.

Тема 15. Толерантність як основний спосіб порозуміння культур

Питання для дискусії на практичному занятті

Сутність толерантності; повага до особливостей іншої культури, його ідентичності; толерантність – ціннісний й поведінковий складник особистості; чинники, які потрібно враховувати для побудови успішної міжкультурної комунікації.

Список рекомендованої літератури:

1. Библер В.С. Культура. Диалог культур / В.С.Библер // Вопросы философии. – 1989. – № 6.
2. Бондырева С.К. Толерантность (введение в проблему) / С.К. Бондырева, Д.В. Колесов. – М., 2003. – 107 с.
3. Черняк Н.В. Межкультурная компетенция: история исследования, определение, модели и методы контроля: монография / Н.В.Черняк. – 1-е изд. – М.: Флинта, 2016. – 265 с.
4. Зиновьев Д.В. Социокультурная толерантность – ее сущностные характеристики / Д.В.Зиновьев [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://res.krasu.ru/paradigma/1/6.html>

Тема 16. Етапи формування толерантного ставлення до чужої культури

Питання для дискусії на практичному занятті

Установлення ефективних міжкультурних відносин; необхідні умови для налагодження і підтримки стосунків; показники інтолерантності; етика людських стосунків.

Список рекомендованої літератури:

1. Бондырева С.К. Толерантность (введение в проблему) / С.К. Бондырева, Д.В. Колесов. – М., 2003. – 107 с.
2. Зінченко А. Концептуальні ідеї розуміння сутності феномена «комунікативна толерантність» / А.Зінченко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – Запоріжжя., 2009. – Вип. 3(56). – С. 213-219.

3. Зиновьев Д.В. Социокультурная толерантность – ее сущностные характеристики / Д.В.Зиновьев [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://res.krasu.ru/paradigma/1/6.html>

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Сутність дисципліни «міжкультурна комунікація». Її об'єкт, предмет, завдання	5
2.	Стилі та основні категорії міжкультурної комунікації	10
3.	Поняття національного характеру. Особливості менталітету	7
4.	Етнічна картина світу і міжкультурна комунікація. Аспекти міжкультурної комунікації	5
5.	Україна в системі світових культур	5
6.	Поняття про стереотип, етнічний стереотип. Причини формування стереотипів	10
7.	Основні методи і методологічні принципи дослідження психології міжкультурних відмінностей	5
8.	Вербальне та невербальне вираження в різних культурних спільнотах. Особливості сприймання простору та часу. Проксеміка	10
9.	Наслідки міжкультурних контактів. Типи взаємодій культур (геноцид, асиміляція, сегрегація, інтеграція тощо)	10
10.	Концепція «культурного шоку» та «культурна дистанція	5
11.	Зіткнення культур, конфлікт, причини та виникнення	10
12.	Міжкультурні особливості подачі інформації у ЗМК	5
13.	Міжкультурні конфлікти та шляхи їх подолання. Стратегії вирішення конфліктів	10
14.	Специфіка подачі міжетнічних конфліктів у ЗМК	5
15.	Толерантність як основний спосіб порозуміння культур	5
16.	Етапи формування толерантного ставлення до чужої культури	5
	Разом	102

Тема 1. Сутність дисципліни «Міжкультурна комунікація». Її об'єкт, предмет, завдання

Опрацювання базової та рекомендованої літератури з теми. Запис основних термінів та понять дисципліни «Міжкультурна комунікація».

Тема 2. Стили та основні категорії міжкультурної комунікації

Пошук інформації про особливості та стилі національної комунікативної поведінки (кожному студенту – окрема країна) і підготовка презентації у форматі Microsoft Power Point.

Австрія, Австралія, Великобританія, Іспанія, Італія, Ізраїль, Єгипет, Канада, США, Польща, Німеччина, Корея, В'єтнам, Франція, Таїланд, Португалія, Бразилія, Росія, Білорусь, Латвія, Литва, Естонія, Грузія, Турція, Японія та інші країни за вибором студента.

Тема 3. Поняття національного характеру. Особливості менталітету

Студенти готують доповіді на тему «Символ моєї культури» та формують у себе чітке усвідомлення своєї культури і того, які цінності їй притаманні.

Тема 4. Етнічна картина світу і міжкультурна комунікація. Аспекти міжкультурної комунікації

Пошук інформації і підготовка повідомлень за темами (робота в парах): що таке національне питання? національне питання в Україні; проблема Донбасу та Криму.

Тема 5. Україна в системі світових культур

Пошук цікавої інформації про особливості культур різних країн та порівняння окремих її аспектів з українською культурою (кожному студентові – окрема країна) та підготовка презентації у форматі Microsoft Power Point.

Тема 6. Поняття про стереотип, етнічний стереотип. Причина формування стереотипів

Перегляд відеоматеріалів про національні стереотипи на основі медіаконтенту різних країн та підготовка презентації у форматі Microsoft Power Point «Українці: національні стереотипи».

Тема 7. Основні методи і методологічні принципи дослідження психології міжкультурних відмінностей

Підготувати аналітичну доповідь на тему “Особливості застосування методу спостереження в дослідженнях психології міжкультурних відмінностей”.

Тема 8. Вербальне та невербальне вираження в різних культурних спільнотах. Особливості сприймання простору та часу. Проксеміка

Кожен із студентів аналізує вербальну та невербальну комунікативну поведінку представника певної етнічної групи. Проводить порівняльний аспект представників ЗМК різних країн, їхню комунікативну майстерність на екрані.

Тема 9. Наслідки міжкультурних контактів. Типи взаємодій культур (геноцид, асиміляція, сегрегація, інтеграція тощо)

Пошук інформації і підготовка повідомлень за темами (робота в парах):

Що таке геноцид? що таке фашизм? що таке неофашизм? що таке расизм? що таке екстремізм? що таке тероризм? що таке антисемітизм? патріотизм і націоналізм – два боки однієї медалі?

Тема 10. Концепція «культурного шоку» та «культурна дистанція»

Студенти створюють таблицю «Етапи розвитку культурного шоку». Підготовка презентації на цю тему.

Тема 11. Зіткнення культур, конфлікт, причини та виникнення

Спираючись на теоретичні положення класифікації культур Е.Голла, студенти проводять аналіз запропонованих комунікативних ситуацій. (Визначити ефективність/неефективність початку комунікації, причини комунікативної невдачі та розробити можливі стратегії поведінки учасників ситуації).

Тема 12. Міжкультурні особливості подачі інформації у ЗМК

Пошук та узагальнення інформації, підготовка лекції з теми «Міжкультурна комунікація та медійна культура».

Тема 13. Міжкультурні конфлікти та шляхи їх подолання. Стратегії вирішення конфліктів

Студенти читають статтю про особливості ведення перемовин з представниками зарубіжних країн та намагаються згрупувати країни за типами на основі різних класифікацій теоретиків міжкультурної комунікації.

Тема 14. Специфіка подачі міжетнічних конфліктів у ЗМК

Перегляд відеоконтенту інформаційних матеріалів, що стосуються теми міжетнічних конфліктів у випусках новин різних країн. Аналіз матеріалів, враховуючи особливості культури, стилі комунікації, та стандарти журналістики.

Тема 15. Толерантність як основний спосіб порозуміння культур

Студенти досліджують, обговорюють, оцінюють, та аналізують медіаконтент, зорієнтований на виявлення повідомлень у ЗМК, спрямований на висвітлення тематики етнічності (події життя, проблеми окремих етнічних груп країни, толерантності, проблеми міжетнічної взаємодії та події, спрямовані на підвищення рівня толерантності у міжнаціональних стосунках).

Тема 16. Етапи формування толерантного ставлення до чужої культури

Підготовка презентацій у форматі Microsoft Power Point: емблема толерантності, слоган, фотоілюстрації толерантності; есе на тему «Навіщо потрібна толерантність?».

7. ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ

Самостійна робота, стаття на основі контент-дослідження ЗМК. Для цього потрібно опрацювати теоретичні положення дисципліни «Міжкультурної комунікації», лекції, літературу.

8. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Навчальний модуль «Міжкультурна комунікація» оцінюється за модульно-рейтинговою системою. Модуль «Принципи міжкультурної комунікації та основні парадигми вивчення культури і комунікації» – 6 год. лекційних, 4 год. практичних і 22 год. самостійної роботи. Модуль «Взаємозв'язок і взаємовплив мови і культури» – 8 год. лекційних, 4 год. практичних і 25 год. самостійної роботи. Модуль «Проблема порозуміння в міжкультурній комунікації» – 10 год. лекційних, 4 год. практичних і 40 год. самостійної роботи. Модуль «Толерантність у сучасному глобальному міжкультурному просторі» – 8 год. лекційних, 4 год. практичних і 25 год. самостійної роботи.

Передбачено **поточний, модульний та підсумковий контроль (залік).**

Підсумкові знання студента за семестр можуть бути оцінені **максимально 100 балами.**

Впродовж семестру студент може набрати **максимально 75 балів.**

Під час заліку студент може набрати **максимально 25 балів.**

Поточний контроль та оцінювання

Під час поточного контролю студент може набрати **10 балів**:

Написання матеріалу – до **3 балів**.

Підготовка презентації – до **3 балів**.

Змістовна наповненість виступу під час дискусії на занятті – до **3 балів**.

Відвідування занять – **1 бал**.

Перший модульний контроль та оцінювання

Під час першого модульного контролю студент може набрати **максимально 15 балів**.

Студент виконує письмове завдання (3 питання), в якому розглядає проблеми, що під рубрикою «Студент повинен знати». Ця письмова робота може бути оцінена **5 балами**, якщо в ній логічний, обґрунтований виклад матеріалу, добра композиція тексту, відсутні орфографічні, пунктуаційні та стилістичні помилки, добре володіння термінами (визначеннями).

По **5 балів** студент може набрати за есе «Символ моєї культури» та порівняльний аналіз різних комунікативних стилів зарубіжних культур, в яких належно розкрита тема, логічний виклад та структура, відсутні орфографічні, пунктуаційні та стилістичні помилки.

Другий модульний контроль та оцінювання

Під час другого модульного контролю студент може набрати – **максимально 17 балів**.

За аналіз різноманітних етнічних, лінгвокультурних та релігійних стереотипів на основі медіаконтенту до **5 балів**.

До **12 балів** студент може набрати за журналістський матеріал, в якому глибоко розкрита тема стереотипних уявлень про Україну, цікавий виклад матеріалу, відсутні орфографічні, пунктуаційні та стилістичні помилки.

Третій модульний контроль та оцінювання

Під час другого модульного контролю студент може набрати – **максимально 25 балів.**

За змістовний порівняльний аналіз невербальної поведінки зарубіжного журналіста з невербальною поведінкою українського журналіста **до 12 балів.**

За аналітичну інтерактивну доповідь «Комунікативне мовчання» з використанням відео- та аудіоматеріалів, з цікавим викладом матеріалу, логічною побудовою, вдалим прикладами **до 13 балів.**

Четвертий модульний контроль та оцінювання

Під час другого модульного контролю студент може набрати – **максимально 18 балів.**

За контент-дослідження та змістовний аналіз на виявлення у ЗМК матеріалів про етнічні групи (конфліктні) та способи висвітлення матеріалу **до 6 балів.**

До **12 балів** може набрати студент за журналістський матеріал будь-якого формату та жанру стосовно теми різних етнічних груп (у тому числі і конфліктні), застосовуючи всі знання та навички, здобуті під час вивчення дисципліни «Міжкультурна комунікація».

Загальний підсумок теоретичних і практичних знань за семестр **може становити 100 балів.**

Кількість балів відповідає оцінці:

Оцінка ЄКТС	Оцінка в балах	За національною шкалою		
		Екзамен, диференційований залік	Залік	
A	90-100	5	відмінно	зараховано
B	81-89	4	дуже добре	
C	71-80		добре	
D	61-70	3	задовільно	

E	51-60		достатньо	
FX	21-50	2	незадовільно	не зараховано
F	0-20	2	незадовільно (без права перездачі)	не зараховано (без права перездачі)

Оцінка **“відмінно” (90 – 100 балів)** виставляється студентові за такі теоретичні і практичні знання:

- глибоке знання про сутність і функції дисципліни «Міжкультурна комунікація»;
- вміння розкрити, схарактеризувати методику створення медіаконтенту за різними моделями інформування;
- фахове створення медіаконтенту, враховуючи нюанси міжкультурної взаємодії;
- високий рівень грамотності ведення міжкультурного діалогу;
- повне виконання навчальних творчих робіт і опрацювання рекомендованої літератури.

Оцінка **“дуже добре”, “добре” (71 – 89 балів)** виставляється студентові за такі знання і вміння:

- добре осмислення призначення міжкультурної комунікації, етапи розвитку, передумови зародження;
- розуміння методики створення медіаконтенту за різними моделями інформування;
- добрий рівень грамотності ведення міжкультурного діалогу;
- певне виконання навчальних творчих робіт і опрацювання рекомендованої літератури.

Допускаються деякі неточності у викладі матеріалу, які не впливають на загалом добрий рівень виконаних завдань.

Оцінка **“задовільно” (51 – 69 балів)** виставляється за таких умов:

- посереднє знання призначення міжкультурної комунікації, етапи розвитку, передумови зародження;
- поверхова характеристика методики створення медіаконтенту за різними моделями інформування;
- відсутність повного виконання завдань щодо контент-дослідження;
- низький рівень грамотності у письмових роботах;
- формальне опрацювання рекомендованої літератури.

9. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ПРИСВОЮЄТЬСЯ СТУДЕНТАМ

Поточний контроль	Поточне оцінювання виконаних творчих завдань і самостійної роботи																Залік	Сума	
	Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2				Змістовий модуль 3				Змістовий модуль 4				25			100
	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15				
	5	5	5	4	4	5	4	5	5	5	4	6	4	5	5	4			

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Комунікативні якості мови.
2. Комунікативні стереотипи.
3. Механізми взаємодії людей у комунікативному процесі.
4. Спілкування й обмін інформацією.
5. Що є предметом міжкультурної комунікації?
6. Мовна особистість.
7. Етноцентризм та культурний релятивізм.
8. Комунікативні стилі.
9. Основні теорії міжкультурної комунікації.
10. Етичність комунікації журналіста.
11. Крос-культурна упередженість.
12. Стереотипи у ЗМК, шляхи їх подолання.
13. Невербальна комунікація та її особливості.
14. Монохронні та поліхронні культури.

15. Специфіка українського комунікування.
16. Формування культурної ідентичності.
17. Нація, народ, етнос – категорії МК.
18. Відносність сприймання часу та простору.
19. Теорія комунікації в системі наук.
20. Основні моделі комунікації.
21. Лінгвокультурні аспекти міжкультурної комунікації.
22. Хто розробив типологію культур у відношенні до контексту?
23. Звичаї, норми, соціальні групи в різних культурах.
24. Концепт «свого» і «чужого» в міжкультурній комунікації.
25. Національні особливості культур.
26. Що таке цінності?
27. Які класифікації цінностей ви знаєте?
28. Низькоконтекстні та висококонтекстні культури.
29. Проблеми сприймання інших культур.
30. Колективістські та індивідуалістські культури.
31. Специфіка роботи журналіста під час висвітлення міжетнічних проблем.
32. Назвіть аргументи на користь толерантності?
33. Основні стратегії акультурації;
34. Що таке толерантність?
35. Емпатія і толерантність.
36. Конфлікт у процесі міжкультурної комунікації.
37. Що таке «культурний шок» і як він проявляється?
38. Що означає параметр «дистанція влади»?
39. Моноактивні та поліактивні культури.

10.МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Студенти користуються науковою літературою, проектором, ноутбуком.

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Бацевич Ф.С. Українсько-російський словник термінів міжкультурної комунікації / Ф.С. Бацевич, Г.Ю.Богданович. – Саки: Фелікс, 2011. – 284 с.
2. Белая Е. Н. Теория и практика межкультурной коммуникации: учеб. пособие / Е. Н. Белая. – М.: «Форум», 2011.
3. Берри Дж., Пуртинга А.Х., Сигалл М.Х., Дасен П.Р. Кросс-культурная психология. Исследования и применение / Дж.Берри, А.Х. Пуртинга, М.Х Сигалл. – Харьков: Гуманитарный Центр, 2007. – 560 с.
4. Библер В.С. Культура. Диалог культур // Вопросы философии. – 1989. – № 6.
5. Блавацький С. Стереотипізація образу українців в західних медіа / Сергій Блавацький // Сучасна медіа культура: контент, концепції, перспективи (українсько-польський досвід) / колективна монографія: [Й.Лось, С.Гавронський, Т.Лильо, М.Уліта та ін.]. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – С. 360 – 367.
6. Богдан С.П. Мовний етикет українців: традиції і сучасність / С.П. Богдан. – К., 2001. – 302 с.
7. Бондырева С.К. Толерантность (введение в проблему) / С.К. Бондырева, Д.В. Колесов. – М., 2003. – 107 с.
8. Браун Д. Р., Файєрстоун Ч. М., Міцкевич Е. Висвітлення конфліктів та становища етнічних меншин / Браун Д.Р., Файєрстоун Ч.М., Міцкевич Е.// Телерадіоновини та меншини. – К.: Всеуито, 1996. – 205 с.
9. Гачев Г. Ментальности народов мира / Г. Гачев ; ред. Л.А. Аннинский. – М.: Алгоритм, Эксмо, 2008. – 544 с.
10. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу: монографія / І.О.Голубовська. – К.: Логос, 2004. – 284 с.

11. Горелов И.Н. Невербальные компоненты коммуникации / И.Н. Горелов. – М. : Наука, 1980. – 352 с.
12. Гласс Лилиан. Я читаю ваши мысли / Лилиан Гласс // М., – 2010. – 352 с.
13. Данилюк І. В. “Мовні конфлікти” та конструювання етнічної і національної ідентичності / І.В. Данилюк // Соціальна психологія. – Київ, 2005. – № 3 (11) – С. 43-51.
14. Донец П.Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации / П.Н. Донец. – Харьков: Штрих, 2001. – 384 с.
15. Десмонд М. Библия языка телодвижений / Моррис Десмонд // М., 2009. – 672 с.
16. Жайворонок В.В. Знаки української культури: словник-довідник / В.В.Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. –703 с.
17. Зінченко А. Концептуальні ідеї розуміння сутності феномена «комунікативна толерантність» / А.Зінченко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – Запоріжжя: б.в., 2009. – Вип. 3(56). – С. 213–219.
18. Зиновьев Д.В. Социокультурная толерантность – ее сущностные характеристики / Д.В.Зиновьев [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://res.krasu.ru/paradigma/1/6.html>
19. Козловська Г.В. Актуальність проблем міжкультурної комунікації в сучасних умовах / Г.В. Козловська. – Київ, 2005. – 176 с.
20. Козуб Л.С. Специфіка міжкультурної комунікації в текстах усних засобів масової комунікації / Л.С.Козуб. – Київ, 2000. – 110 с.
21. Куликова Л.В. Коммуникативный стиль в межкультурной парадигме / Л.В. Куликова; Краснояр. гос. пед. ун-т им. В.П. Астафьева. – Монография. – Красноярск, 2006. – 392 с.
22. Лазарчук О. Стереотипи і образи України крізь призму британського тижневика «The Economist» / Оксана Лазарчук // Сучасна медіакультура: контент, концепції, перспективи (українсько-польський досвід) /

- колективна монографія: [Й.Лось, С.Гавронський, Т.Лильо, М.Уліта та ін.]; – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – С. 232–140.
23. Леонтьев А.А. Психология общения / А.Леонтьев. – М.,1997. – 365 с.
24. Льюис Р.Д. Столкновение команд. Успешное управление международной командой / пер. с англ. Т. Чепкова. – Москва : Инфотропик Медиа, 2013. – 256 с.
25. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. / В.М.Манакін. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – 159 с.
26. Мальцева К.С. Міжкультурні непорозуміння і проблема міжкультурного перекладу: Автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.04 / Ін-т філос. ім. Г.С.Сковороди НАН України. – К., 2002. – 20 с.
27. Махній М. Етнoеволюція: науково-пізнавальні нариси. – К. : Vloх.ua. – 432 с.
28. Мацумото Д. Психология и культура. – Спб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 416 с.
29. М'язова І. Ю. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація» / І. Ю. М'язова // Філософські проблеми гуманітарних наук. – 2006. – № 8 . – С. 108–113.
30. Наварро Дж., Карлинс М. Я вижу, о чём вы думаете / Дж.Наварро, М.Карлинс; пер. с англ. – Минск «Попурри», 2009. – 336 с.
31. Почебут Л.Г. Кросс-культурная и этническая психология: Учебное пособие. – Спб.: Питер, 2012. – 335 с.
32. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації / Г.Г.Почепцов. – К.: ВЦ «Київський університет», 1999. – 308 с.
33. Рапай К. Культурный код: Как мы живем, что покупаем и почему (The Culture Code: An Ingenious Way to Understand Why People Around the World Live and Buy as They Do, Clotaire Rapaille). – Пер с англ. – М: Альпина Бизнес Букс, 2008. – 167 с.
34. Садохин А.П. Межкультурная коммуникация: учебное пособие / А.П. Садохин. – М.: Альфа-М, ИНФРА-М, 2013.

35. Сорокина Н.В. Национальные стереотипы в межкультурной коммуникации: Монография. – М.: ИЦ РИОР: НИЦ ИНФРА-М, 2016. – 268 с.
36. Слухай Н.В. Міфологічні джерела прагматикону текстів мас-медіа / Н.В.Слухай. – Сімферополь, 2004.
37. Тер-Минасова С.Г. Война и мир языков и культур: вопросы теории и практики / С.Г.Тер-Минасова. – М. : АСТ: Астрель: Хранитель,2007. – 286 с.
38. Хоменко Т. ЗМІ в контексті міжкультурного діалогу доби глобалізації / Тетяна Хоменко // Вісник Львівського університету. – Серія Журналістика. – 2007. – Вип. 30. – С. 62–67.
39. Черняк Н.В. Межкультурная компетенция: история исследования, определение, модели и методы контроля: монография». – 1-е изд. – М.: Флинта, 2016. – 265 с.
40. Юнг К.-Г. Человек и его символы / К.-Г.Юнг; [под. общ.ред.С.Н.Сиренко]. – М.: Серебряные нити, 1998. – 368 с.
41. Яцимірська М. Моделі міжкультурної персвазії в Інтернеті / Марія Яцимірська // Сучасна медіакультура: контент, концепції, перспективи (українсько-польський досвід) / колективна монографія:[Й.Лось, С.Гавронський, Т.Лильо, М.Уліта та ін.]. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – С.280–294.
42. Hall, Edward, The Silent Language / Edward, T., Hall. – Greenwich, Conn. : Fawcett Publications, 1959. – 322 p.

Допоміжна

1. Анохіна Т. О. Компліментарність вербального та невербального позначення мовчання в англomовному художньому дискурсі // Нова філологія. – Запоріжжя: ЗНУ, 2005. – № 1 (21). – С. 111–114.
2. Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. Гудков. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 288 с.
3. Данилюк І.В. «Мовні конфлікти» та конструювання етнічної і національної ідентичності / І.В.Данилюк // Соціальна психологія – Київ, 2005. – №.3 (11) – С. 43–51.
4. Данилюк І.В. Становлення та розвиток основних понять етнічної психології: від духу народу до ментальності / І.В.Данилюк // Вісник Київського університету. Соціологія. Психологія. Педагогіка. – Київ, 2003. – Випуск 17-18. – С. 33-36.
5. Далай-Лама, Пол Экман. Мудрость Востока и Запада: Психология Равновесия / Экман П., Далай-Лама. – Серия: Сам себе психолог. – Питер, 2011 – 304 с.
6. Євтух В.Б. Етносуспільні процеси в Україні: можливості наукових інтерпретацій. – К.: ВД “Стилос”, 2004.
7. Науменко А. М. Мова і діалог культур /А.М.Науменко // Вісник ХНУ. – 2004. – № 635. – С. 118–122.
8. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2003. – 695 с.
9. Павлюк Л. Знак, символ, міф у масовій комунікації / Л.Павлюк. – Львів: ПАІС, 2006.
10. Пірен М.І. Основи етнопсихології / М.І.Пірен. – К., 1996.
11. Пожуєв В.І. Інформаційно-комунікативні технології як один з найважливіших факторів формування суспільства / В.І.Пожуєв // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2012. – Вип.49 . – С.5–16.

12. Hofstede, Geert. Culture's consequences: international differences in work-related values / Curt Hofstede – Beverly Hills, CA : Sage Publications, 1980
13. Novinger, Tracy. Intercultural Communication: a Practical Guide / Tracy Novinger. – Austin, TX : University of Texas Press, 2001. – 230 p.
14. Wierzbicka Anna. Understanding Cultures through Their Key Words (English, Russian, Polish, German, and Japanese) / Anna Wierzbicka. – New York, Oxford University Press, 1997. – 328 p.

12. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. <http://www.uni-hildesheim.de/interculturalfilm/index.php>
2. <http://www.absolutely-intercultural.com//>
3. <http://durrer-intercultural.blogspot.ru/>
4. <http://explore.tandfonline.com/snp/communication>
5. <http://www.intercultural.org.au/>
6. <http://pocketcultures.com/>
7. <http://www.international.gc.ca/cil-cai/magazine/index.aspx?lang=eng>
8. <http://www.rdillman.com/HFCL/TUTOR/tutor0.html>
9. <http://www.colors magazine.com/>
10. <http://www.culturocity.com/index.html>
11. <http://www.about.com/>
12. <http://www.lancaster.ac.uk/users/interculture/index.htm>

Для нотаток